

Sammenfatning av klager – Haram vindkraftverk

Haram kommune (25.09.2019) har oversendt klage på NVE sitt vedtak om godkjenning av MTA-plan, detaljplan og konsesjonsendringer for Haram vindkraftverk. Haram kommunestyre vedtok enstemmig rådmannens forslag i kommunestyremøte 24.09.2019 (sak 57/19):

«Haram kommune vil med heimel i fvl. §28 klage på godkjenning av MTA-plan, detaljplan og også klage på konsesjonsvedtak om utvida konsesjonsvarigheit frå 25 til 30 år.

Haram kommune er sterkt kritisk til mangel på allmenn medverknad ved tidlegare endringar av konsesjonar når det gjeld frist for igangsetting og varigheit av konsesjon. Haram kommune vil hevde at dette er ein saksbehandlingsfeil som gjer vedtaka ugyldige, og ber derfor Olje- og energidepartementet om å trekke den gitte konsesjonen tilbake. Haram kommune viser vidare til utfyllande moment som ligg til grunn for klagen i saksutgreiinga.

Haram kommune føresett at klagen får utsett iverksetting av vedtak etter fvl §42.»

Dersom klagen likevel ikke skulle bli tatt til følge, har kommunestyret følgende merknader til planene:

1. Haram kommune krever at vilkåret om registrering av drikkevannskilder er oppfylt før planlagt anleggsstart 1. oktober 2019.
2. Planlagt anleggsveg (atkomstveien) har særlig utfordrende brattlendt terreng og vegtraseen er endret i forhold til opprinnelig konsesjon fra 2008. Det kommer ikke frem hvor omfattende landskapsvirkninger og terrenginngrep som anleggsvegen og evt. massetak vil få. Kommunen mener at det må stilles særlige krav vedrørende landskap og terrenginngrep, samt tilstelling for anleggsvegen og massetak i vilkårene for godkjenning av MTA-planen.
3. Det må vurderes om ny vegtrase bør konsekvensutredes pga særlige geologiske forhold og mulig rasfare.

Kommunens har tematisk kommentert punkter i MTA og endringene. I det følgende sammenfattes kun de kommentarene som er relevante for klagebehandlingen:

- Haram kommune er positiv til at deres kommentarer til turbin 4 ved Ullahornet er hensyntatt ved behandling av MTA/detaljplan og at denne er justert lenger sør.
- Flere av regulerte hyttetomtene i felt Vålhaugen ligger nærmere enn 600 meter. Kommunen vurderer dette som negativt for hyttefeltet, og kan redusere muligheten for at hyttefeltet blir realisert
- Kommunen mener at det er noe uklart om det er innhentet tilstrekkelig kunnskap om langtids virkninger for biologisk mangfold, særlig fugl, om naturmangfoldloven er tilstrekkelig hensyntatt, jf. vilkår om etterundersøkelser av fugl.
- Kommunen mener at allmennheten burde vært varslet om MTA-planen og detaljplanen.
- Kommunen mener det er av vesentlig betydning at konsesjonær kan, etter at kommunen har signalisert motvilje til konsesjonen, få utvida frister til både igangsetting av anlegget og utvidet konsesjonstid flere ganger.
- Kommunen har ikke fått underretningsbrev, og ber om informasjon om dette er sendt i tråd med krav i forvaltningsloven.
- Kommunen er kritisk til Haram Kraft sin definisjon av rettighetshavere. De mener allmennheten burde varsles om fristutsettelse og andre konsesjonsendringer.
- Kommunen anmoder om en utredning på om samfunnsnyttens fortsatt er større enn ulempene når prosjektet nå er halvert fra 66 til vel 33 MW, og det ikke lenger er energiunderskudd i regionen.
- Kommunen mener at miljøoppfølgingsprogrammet kun vil registrere/påvise negative virkninger for fugl, som blir vanskelig å gjøre noe med. Det vises spesielt til hubro-lokaliteten og at samlede virkninger kan medføre at denne fuglen ikke kan ha øyene som leve- og

hekkeområde. Kommunen vurderer at vindkraftverket kan være i strid med naturmangfoldloven § 8.

Norges Televisjon AS (NTV) representert ved advokatfirmaet Hjort DA (19.09.2019) skriver i sin klage på vedtak om godkjenning av MTA-plan:

NTV har klaget på NVE godkjenning av MTA- og detaljplan for Haram vindkraftverk. NTV anfører at vindkraftverket berører flere mottakere i satellittskyggenettet (områder der det ikke er mulig å motta tv-signaler via parabol). Dersom husstander i satellittskyggenettet ikke får tilfredsstillende dekning gjennom NTVS basisnett, bryter NTV sine konsesjonsforpliktelser. Husstander i Hellevika på Lepsøya og Ulla/Ullahammaren er særlig utsatt.

NTV anfører at rapport fra Teleplan, utarbeidet på oppdragsdrag fra Haram Kraft, er mangelfull og basert på ukjente beregningsmetoder uten feltnålinger. NTV er uenig at det er mulig å hente tilstrekkelig signal fra alternative sendere.

NTV har stilt seg positiv til å inngå avtale med Haram Kraft.

Prinsipalt krever NTV at NVE stanser anleggsarbeidene/utsatt iverksettelse av vedtaket. NTV deler ikke synet til tiltakshaver om at de kan starte anleggsarbeid ettersom de ikke har i samråd med NTV iverksatt nødvendige tiltak. Tiltakene er ikke dokumentert og forelagt NVE innen anleggsstart. Det foreligger heller ingen tredjepartsverifikasjon av hva som er nødvendige tiltak. NTV mener at det i vedtak om godkjenning av MTA/Detaljplan der det fremkommer at tiltak for å sikre signaler til TV-mottakere skal avklares innen 01.01.2020, ikke kan forstås som unntak eller endring av konsesjonen. NTV ber om at NVE pålegger anleggstans inntil nødvendige tiltak er avklart gjennom tredjeparts verifikasjon, slik konsesjonsvilkåret krever. Alternativt kan tiltakshaver inngå avtale med NTV.

Subsidiært klage NTV på vedtak av 30.08.2019. Dersom NVE mener at det gjennom godkjenning av MTA/Detaljplan har dispensert fra vilkår i konsesjonen punkt 22, klager NTV på NVEs vedtak og anfører at vedtaket er ugyldig. NTV begrunner dette med at NVE har gått ut over sin kompetanse. Det er kun departementet som har anledning til å dispensere fra vilkår satt i konsesjoner i medhold av energiloven § 9-4.

NTV mener Haram Krafts private interesse av å få igangsatt utbygging raskt, ikke er relevant. NTV mener Haram Kraft har hatt god tid på å iverksette nødvendige tiltak, herunder mobil sendestasjon, innen anleggsstart. NTV viser til tiltaksplanen og understreker at det ikke er et aktuelt tiltak å endre på mottaksforhold/flytte mottakere over på andre plattformer, fordi mottakere i dette området er utstyrt med markedets beste utstyr og fordi andre plattformer ikke er tilgjengelige.

Almenne interesser, herunder for NTV og mottakere i satellittskygge, samt kultur- og beredskapshensyn tilsier at vilkårene i konsesjonens pkt 22 må opprettholdes.

Endring av konsesjonsvilkåret i saken vil være av vesentlig skade for NTVs virksomhet og mottakere i satellittskyggeområder. NTV vil derfor kreve utsatt iverksettelse av vedtaket. Det trengs tillatelse fra Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet før anleggsstart. NTV ber om at NVE følger opp dialogen med NTVs konsesjonsmyndigheter.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) (20.09.2019) påpeker at de ikke fikk MTA-detaljplan på høring, men at de som en ideell organisasjon har klagerett på saksavgjørelser etter energilova.

NOF viser til at ved høring av konsesjonssøknad ga viktige innspill til faktagrunnlaget om naturfaglige verdier. I brev av 18.03.2005 uttrykte NOF det som etter deres mening var utilstrekkelig KU. NOF mente at utredningsprogrammet for naturverdier ikke var i henhold til nasjonale og internasjonale avtaler. Viktige verdi- og konsekvensvurderinger i underlagsmaterialet ble ikke omtalt i KU, eller ble

omtalt på en måte som ikke var i samsvar med opplysninger og vurderinger gitt i underlagsrapportene. Enkelte punkt i utredningsprogrammet var ikke utreda. Etter NOF sin oppfatning var utredningene ikke tilstrekkelige for å kunne vurdere miljøkonsekvensene. NOF gikk derfor sterkt imot at det ble meddelt konsesjon. Når konsesjonen nå er oppe til ny vurdering i forbindelse med viktige tekniske og bygningsmessige endringer og forlenget konsesjonsperiode, er NOF kritisk til at dette bygger på åpenbare feilvurderinger og saksbehandlingsfeil ved konsesjonsbehandlingen i 2008.

NOF oppsummerer klagen med følgende punkt:

- Konsesjonsvedtak ble gitt på mangelfull kunnskap, faktafeil og mangelfullt utredningsprogram. Dette gjelder også tilleggsrapporten for fugl i 2019. Deler av utredningsprogrammet er ikke fulgt opp (trekkende fugl, trekkkorridorer).
- Flere ansvarsarter internasjonalt og en rekke rødlista fuglearter blir berørt av planlagt utbygging på en slik måte at en må regne med betydelige, negative effekter. NVE sin konklusjon er det motsatte, uten at det er underbygd med kunnskap.
- KU-vurdering av endra utbyggingsalternativ er ikke i henhold til før-situasjon, kun i forhold til konsesjonsgitt plan og dermed stort sett sammenlignet med «worst case».
- Virkninger for område som er verna eller foreslått verna, er i beste fall bare overfladisk kommentert, uten reell KU-vurdering.
- Fredningsvedtak som er fatta og gjort gjeldende for nærområdet til konsesjonsområde, er ikke nevnt i etterfølgende fem vedtak om forlenga konsesjon fra NVE.
- Konsesjon til utbygging av Haram vindkraftverk er i strid med Norges nasjonale miljømål om å ta vare på spesiell og verdifull kystnatur, stadfesta gjennom formalvedtak (vern).

NOF anfører saksbehandlingsfeil. De to siste punktene rammer NVEs vedtak av 30.08 2019:

- Endring av framlegg til reservatgrenser for Haramsøya vestsida uten at det er vurdert opp mot verneverdier, verneformål og behovet for vern.
- Manglende konsekvensvurderinger av vindkraftutbygging og turbinplassering innenfor nærområdet til reservatet Haramsøya vestsida.
- Videreføring og forlenging av konsesjon uten at § 49 i naturmangfoldlovens krav om effektvurdering er oppfylt.

NOF er av den klare oppfatning at kunnskapsgrunnlag og konsekvensutredninger for de vedtak som er fattet, tidligere og nå, ikke tilfredsstiller de krav som må stilles til kunnskapsgrunnlag og KU-utredning for en utbygging i denne form. Med vedtak som er fattet, menes tildeling av konsesjon, videreføring av konsesjon, og i denne omgang godkjenning av detaljplan, MTA-plan og forlenging av konsesjon. NOF viser til nærhet til nasjonale og internasjonale naturverdier som er stadfesta gjennom vernevedtak. Konsesjonsvedtak, forlengelse av konsesjonsvedtak og godkjenning av detaljplan og MTA-plan setter til side lovfesta vedtak for vern av norsk natur.

NOF konkluderer klagen med følgende:

Med henvisning til argumentene over, og med begrunnelse i det etterfølgende, vil NOF formelt klage på NVE sine vedtak om godkjent detaljplan og MTA-plan for Haram vindkraftverk og forlenging av tidligere gitt konsesjon. Foreninga er klar på at tidlegare gitt og forlenga konsesjon må tas opp til revurdering med sikte på å bli oppheva.

NOF begrunner klagen med følgende argumenter:

1. Lovfesta og etablerte verneområder

I kystlandskapet som går under samlenavnet Nordøyane og som omfatter de ytre øyene i Haram kommune, er det naturverdier som markerer seg i nasjonal og internasjonal målestokk. Disse verdiene

har blitt vurdert som så store at det er etablert flere arealfreda verneområder og flere områder med dyrelivsfredning (hvor hovedformålet er å ta vare på fuglelivet). På andre steder langs kysten er naturverdiene og med hovedvekt på fuglelivet, markert så sterkt gjennom etablert, lovfesta arealvern. NOF kan ikke se at dette har blitt vektlagt som viktig vurderingstema i KU-vurderingene i konsesjonssaka for Haram vindkraftverk, eller i NVE sin behandling av MTA/detaljplan.

2. Konflikt med verneverdig areal, påverknad på verneformålet i arealfreda område

Naturrestatet på Haramsøyas vestsida, har som verneformål å ta vare på hekkeplasser for sårbare fugleartar, med hovudvekt på sjøfugl og rovfugl. Utkast til avgrensing av verneområdet ble endret som følge av konsesjonssaken, og endte med at grensen ble flyttet ut fra fjellkanten sammenlignet med førsteutkastet, inntil 70 og 80 m. På det laveste ligger reservatgrensa på kote 131-132 moh i terrenget, mens fjellkanten ovanfor er på 250 - 270 moh. I flere områder ligger reirplassene for toppskarv (som er hovudart i dag) og vandrefalk utanfor reservatgrensa. Arealavgrensinga av reservatet er derfor langt fra å være i samsvar med det definerte verneformålet.

Det vises i den sammenheng til Naturmangfoldlova sin § 49: «(utenforliggende virksamhet som kan medføre skade i et verneområde) Kan virksamhet som trenger tillatelse etter annet lovverk, innvirke på verneverdiene i et verneområde, skal hensynet til disse verneverdiene tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis, og ved fastsetting av vilkår. For annen virksamhet gjelder aktsomhetsplikten etter § 6.» Naturmangfoldlova ble vedtatt 19.06 2009 og gjort gjeldende fra 01.07 2009. Nevnte paragraf var derfor ikke gjeldende da konsesjon ble gitt i 2008, men er nå gjeldende og må legges til grunn for vurdering av MTA/detaljplan. NOF oppfatter det som saksbehandlingsfeil at dette ikke er vurdert i saken.

3. Viktige særdrag i fuglelivet

4. Utvikling og status for fuglelivet på Haramsøya og i verneområda

I klagen, under kapittel 3 og 4, beskriver NOF fuglelivet på Haramsøy og i områdene rundt Haramsøy. Registrerte artar listes opp og bestandsutviklingen beskrives. Dette gjøres i følgende grupperinger; hekkende rovfugl, hekkende sjøfugl, hekkende strand- og våtmarksfugl, samt fugletrekk.

5. Verdi- og konsekvensvurdering ved vindkraftsøknad på Haramsøya

NOF var sterk kritiske til kunnskapsgrunnlaget da konsesjonssøknad ble behandlet i 2005-2008. NOF merker seg at NVE ved MTA/detaljplan har bedt om tilleggsrapport om fugl (sommer 2019). NOF peker på følgende tilfelle av det de oppfatter som alvorlige faktafeil i kunnskapsgrunnlaget. Det gjelder både kunnskapsgrunnlaget for tidligere tildelt konsesjon, og tilleggsrapport for fugl sommeren 2019:

- Hubro – er systematisk framstilt som dårlig og lite presist kunnskapsgrunnlag. Observasjoner av hubro på Nordøyane vår og sommer 2019 viser at arten er rapportert fra alle de fem Nordøyene, noen på territorierop men flere sett i aktivitet, funn av ihelkjørt hubro (fotodok.) og foto av hubro i terrenget. I sum gir dette et mer positivt bilde for hubro i øylandskapet enn på mange år og viser konturene av en regional om enn fåtalig hubrobestand, i så fall den eneste som er kjent i Møre og Romsdal for tiden.
- Havørn – også her er faktakunnskap både før tildelt konsesjon og for 2019 misvisende. Tidligere framstilling av forekomst av havørn på Haramsøya gir inntrykk av at det er tvil om hvor stor grad det er reproduserende og territorial havørn på Haramsøya. Med referanse til Fylkesmannen i Møre og Romsdal blir det framstilt som om det ikke har vært vellykka hekking på østsida av Haramsfjellet sida 1976. Paret som hadde reir der, produserte ikke unger fra 1976 til 2005, men paret bygde årlig reir, la egg og ruga tida ut, men utan å klekke

unger og var åpenbart sterile. 2004-2005 ble det utskifting i paret, og fra og med 2006 har de regelmessig produsert flyvedyktige unger. I 2019 med to unger på vingene. I tillegg har der vært et par på vestsiden av øya. Det vises til Smøla, og at 100 havørn er drept etter at vindkraftverket ble satt i drift.

- Vandrefalk – er også framstilt som uklar og upålitelig faktakunnskap, ettersom den kunnskapen som NOF har tilgang til, er like klar og utvetydig som for de to andre artene. Fra omtalen i konsesjonsdokumentene får en inntrykk av at det er uklart hvorvidt det er årvisst tilhold av arten på Haramsøya, med fokus på at det bl.a. i 2017 ikke ble registrert flyvedyktige unger og med lite med konkrete opplysninger ellers. Dette er like lite rett som vurderingen av hubro og havørn. Siden vandrefalken etablerte seg på vestsiden på 1970-talet, har arten vært årvisst hekkende, over mange år med ett par på hver side av Haramsfjellet, det meste med tre par påvist. I 2019 hadde paret på austsida minst to unger.

Sjøfugl

Vurderingene av om vindkraftutbygging vil få negative virkninger for sjøfugl, først og fremst for sjøfuglreservatet som grenser inntil konsesjonsområdet, er knapt realitetsvurdert i de rapportene som ligg med. Det er avgrensa til at «enkelte par av toppskarv» kan forsvinne. Realiteten for forvaltning av toppskarv, er at arten har vært gjennom flere dramatiske sammenbrudd de siste 40 årene. Det første på slutten av 1970-talet ramma hele bestanden i Møre og Romsdal og tilgrensande fylke i nord og sør. For hovedkolonien på fugleøya Runde kom det aldri ny oppbygging, men bestanden stabiliserte seg for en periode på et lavere nivå. For koloniene på Haramsøya og Skuløya skjedde en tilbakevenning og oppbygging i de gamle koloniområda. Det var situasjonen ved fredning av sjøfuglreservata og er situasjonen også no. I mellomtida har hovudkolonien på Runde forsvunne og totalbestanden der er berre 2-300 par. Det tilsvarar bestanden som dei siste åra har hekka på Haramsøya og Skuløya. Koloniane på desse to øyane er i dag såleis betydeleg viktigare for om toppskarven skal kunne overleve som hekkefugl i fylket enn for 40 år sidan, og det skal tilsvarande lite til før situasjonen blir prekær dersom eksisterande koloniar ikkje blir forvalta på ein måte som sikrer arten.

Fugletrekk

NOF viser til naturmangfaldlova § 8 (om oppdatert kunnskap). De siste årene er det samlet betydelig dokumentert kunnskap om hvordan ulike fuglearter oppfører seg under trekket, hvordan traseer de velger til ulike tider og ulike tilfeller, hvordan de krysser over land, over øyfell eller langs høydedrag og rygger. Ved vurdering av vindkraftutbygging, må en benytte slik kunnskap og ikke «logiske» spekulasjonar etter en teoretisert oppfatning av forventet flyvehøyde, flyveevne som har lite å gjøre med fugl som gjør valg på individuelt nivå. I NVE og Multiconsult sine vurderinger av Haram vindkraftverk konkluderes det at de få havørnene som holder til på Haramsøya muligens kan bli offer for kollisjoner, men ikke i same grad som på Smøla. Da er det et tankekors at i løpet av en god halvtime en tilfeldig dag første uke i april 2019 kom 20 havørner i trekk mot Runde fra sørvest, skrudde seg opp over plataet på Runde og ble borte mot nordaust. Det er rimelig å tro at i alle fall en del av de samme fuglene relativt kort tid etterpå ville passere Haramsfjellet på same måte. Samtidig viser ringmerkingkontroller at en betydelig del av nordnorske havørner vandrer sørover langs Norskekysten om høsten, returnerer om våren og da sammen med fugl fra den sørnorske bestanden som oppholder seg i Nord-Norge fra mai/juni til september/oktober, når de returnerer. Dette er kunnskap og vurderinger som ikke er vurdert i utredninger hverken for Haramsøya eller andre vindkraftverk. NOF anser dette som enda et tilfelle av sakshandsamingsfeil.

Ytre Haram Vasslag v/ Harald Olav Haram (18.09.2019), klager på NVEs vedtak. Klager mener det ikke er utarbeidet en skikkelig konsekvensanalyse for drikkevannskildene på Haram. De skriver de ikke har fått en god avklaring vedrørende virkninger for drikkevann med hensyn til oljeutslipp og

mikroplast, og forutsetter at tiltakshaver tar alle økonomiske konsekvenser ved en eventuell forurensning.

Aksjonsgruppa «Nei til vindkraft på Haramsøy» representert ved advokatfirmaet Lund & Co DA klager på vedtak om godkjenning av detaljplan/MTA og konsesjonsendring for Haram vindkraftverk (19.09.2019). I klagen anfører de følgende

- *Rettslig klageinteresse.* At de som interesseorganisasjon etter forvaltningsloven har rettslig klageinteresse.
- *Oppsettende virkning.* At klagen gis oppsettende virkning ettersom utbyggingen med veiskjæringer/ terrengbehandling ikke vil kunne reverseres og at utbyggingen vil oppleves spesielt inngripende siden det skjer på en liten øy.
- *Haram kommune har vært imot utbyggingen av vindkraftverket.* I 2006 stemte kommunestyret mot utbygging og kommunen klaget på den opprinnelige konsesjonen. Under klagebehandlingen i 2009 stilte kommunen seg bak utbygging av Havsul 2 og støtten til Haram vindkraftverk var subsidiær. Dette skriver daværende ordfører om i et leserinnlegg i avisa Nordre 15.august 2019. I august 2019 stemte kommunen enstemmig for at saken settes på vent og for ny konsesjonsbehandling.
- *Aksjonsgruppa krever ny behandling av MTA/Detaljplan og at NVEs godkjenning er ugyldig.* De begrunner dette med at grunnlaget for avgjørelsen ikke er sendt på høring og viser til at utbygger har sendt NVE rapportene «Risikovurdering for iskast fra vindturbiner» datert 9.08.2019 og «Haram vindkraftverk – bistand knyttet til botanisk undersøkelse» datert 19.08.2019 og ytterligere opplysninger om fugl, støy, visuelle virkninger, produksjon og iskast etter at høringsfristen har gått ut. De reagerer sterkt på at denne dokumentasjonen ikke har vært gjort offentlig kjent, spesielt for grunneiere på Ulla, og hevder det undergraver konsesjonsprosessen. Befolkningen på Ulla mener utbygger ikke har vært interessert i å involvere dem i prosessen.
- *Krever ny konsekvensutredning.* Konsekvensutredningen er fra 2004 og aksjonsgruppa mener kunnskapsgrunnlaget er utdatert og mener at godkjenningen av MTA/Detaljplan strider imot konsekvensutredningsforskriften § 28 som sier at beslutninger skal tas på oppdatert kunnskap.
- *MTA er ikke i tråd med reguleringsplan.* At utvidet konsesjonsområde ved turbin 2 er konsesjonspliktig og er ikke omfattet av statlig arealplan i vedtak av 2009. Det gjør at området fortsatt er regulert til LNF-område, at kommunen er planmyndighet og det må gis dispensasjon fra kommunen før byggestart kan tillates. I tillegg peker de på at det er uheldig at det har gått så lang den lange tiden som har gått siden vedtak om statlig arealplan for 10 år siden. Hadde reguleringsplanen vært et privat initiativ ville en forsinket anleggsstart utløst krav om oppdatert kunnskap etter plan- og bygningsloven § 12-4 femte ledd. De minner om at for få år siden var regelen at en plan som ikke var iverksatt etter fem år krevde ny planbehandling.
- *Turbin 4.* Aksjonsgruppa mener justert plassering av turbin 4 ikke skulle vært godtatt av NVE. De mener Haram Krafts argumentasjon om at ytterligere flytting av turbinen ikke er mulig uten å komme i konflikt med andre verneinteresser på øya. De viser at Haramsøy ikke er stor nok til å installere vindturbiner uten konsekvenser så store at de ikke lar seg avbøte. De skriver «hvis turbinen ikke kan flyttes sørover og ikke kan stå der den er prosjektert, kan den ikke settes opp». Turbin 4 er spesielt visuelt dominerende i landskapet fordi den er plassert like ved toppen av Ullahornet som er ca. 300 meter høyt. Opplevd høyde blir da 450 meter og at turbinen er trukket 50 meter tilbake hjelper minimalt på helhetsinntrykket. Det at turbinen er plassert sør for bebyggelse på Ulla er særlig uheldig ettersom de fleste husene har uteplasser/terrasser på sørsiden. Turbinen bør plasseres lenger inn på øya eller et helt annet sted. De reagerer på NVEs formulering: «Mange av beboere mener at nærmeste bebyggelse på

Ulla ligger 563 meter fra turbin 4» Dette er vist i kart fra Haram Kraft, og er ikke beboeres subjektive mening.

- *Støy.* Aksjonsgruppa anfører at det er flere hus som blir hardt rammet av støy fra turbinene. De er kritiske til at nye støyberegninger ikke er fremlagt for berørte parter til uttalelse og kan derfor ikke brukes som grunnlag for NVEs avgjørelse. Siden aksjonsgruppa ikke er gjort kjent med de nye støyberegningene vil de kun kommentere tidligere beregninger. Aksjonsgruppa påpeker at selv om det bare er fem hus som overstiger 45 dB-grensen, så vil 28 andre hus ha støyvirkning på over 44 dB. Tabellen viser at alle husene på Ulla vil bli påvirket av støy fra vindturbinene og at så mange som 1/3 ligger helt oppunder maksimumsgrensa. Det bemerkes at en av eiendommene har en støyberegning på 47 dB, som er mer enn 2 dB over anbefalt grense og er i strid med konsesjonen. Aksjonsgruppa stiller spørsmål til om det er tatt hensyn til vindskygge i beregningene, noe som trolig vil være aktuelt for deler av Haramsøy. Det bemerkes videre at hele bebyggelsen på Ulla ligger nærmere enn 800 meter fra nærmeste turbin, noe som er i strid med *Veileder til retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442)*. Retningslinjen tilsier at det ikke bør bygges vindkraftverk på Haramsøy under noen omstendighet. De reagerer på at NVE i vedtaket viser til retningslinjene etter nasjonal ramme for vindkraft, ettersom nasjonal ramme fortsatt er på høring og ikke er endelig vedtatt. Videre fremkommer det i klagen at det forskes mye på helsevirkningene av infralyd og at dette burde vært berørt i godkjenningen av MTA. Her trengs det mer utredning.
- *Visuell dominans.* Aksjonsgruppa hevder vindkraftverket vil gi visuell dominans på Haramsøy/naboøyene, spesielt med tanke på at turbinen skal plasseres på høyden og ut mot kanten på en så liten øy som Haramsøy. Det bemerkes at Haramsøy ligger nært innflygningen til Ålesund lufthavn og lyssetting i forbindelse med flytrafikk vil øke det visuelle inntrykket. Aksjonsgruppa er kritisk til at det mangler visualiseringer fra flere vinkler og mener illustrasjonene ikke gir et reelt inntrykk av hvor store turbinene er i forhold til fjell og bebyggelse.
- *Skyggekast, Iskast.* Styringssystem for skyggekast må kontrolleres og dersom grensene for skyggekast overskrides må programmet oppdateres. Aksjonsgruppa er kritisk til vilkåret om iskast der det fremgår at konsesjonær skal settes opp varselskilt ved adkomstveier, og vil føre til at færre benytter det mye brukte turterrenget på Haramsfjellet som Haram Kraft har lovet at folk fortsatt kan bruke. Haramsøy er en øy uten annet turterreng som er lett tilgjengelig for innbyggerne. En forutsetning for at skiltene skal ha en fornuftig funksjon er at skiltene utstyres med lys eller lignende som varsler folk ved vær som fører til fare for ising. Aksjonsgruppa mener det må tas i bruk anti-ising-teknologi for vindturbiner.
- *Naturmangfold.* Aksjonsgruppa mener at kunnskapsgrunnlaget for å vurdere naturmangfold er mangelfull og ikke tilstrekkelig oppdatert til å kunne oppfylle plikten etter naturmangfoldloven § 8, og dermed heller ikke føre-var-prinsippet i § 9 eller miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder i § 12. Forståelsen av økosystem etter § 10 er etter aksjonsgruppas mening for snever når NVE kun gjør artsspesifikke vurderinger og overser at det er flere andre tiltak langs kysten nord og sør for Haram som vil virke inn på bestanden av fugl. En 14 år gammel, mangelfull konsekvensutredning kan ikke kalles oppdatert kunnskap. De mener virkningene lavtsveipende rotorblader vil få for små, lavtflygende arter, for eksempel for den rødlistede arten sanglerke, ikke er vurdert. Ny kunnskap om fugl er ikke hensyntatt; Etter at toppskarvkolonien på Runde har kollapset er kolonien på Haramsøy enda viktigere enn tidligere. I tillegg har Norsk Ontologisk Forening nyere informasjon om at det har vært unger av havørn og vandrefalk regelmessig siden 2006.
- *Naturtypen terrengdekkende myr.* Aksjonsgruppa reagerer på at veitrasé internt i planområdet er flyttet lenger sør og vil fragmentere den rødlista naturtypen terrengdekkende myr, uten at dette er konsekvensutredet. Sprengningsarbeid og graving i området med terrengdekkende myr vil være irreversibelt.

- *Flytte turbin 1.* Aksjonsgruppa mener virkningene turbin 1 ved naturreservatet vil ha på fugl ikke er tatt hensyn til. De er kritiske til vurderingene som ble gjort av departementet i 2010 da grensen til naturreservatet ble justert etter konsesjonsområdet for vindkraftverket. De mener turbin 1 må flyttes jf. naturmangfoldloven § 49 på grunn av virkningene for verneverdier i naturreservatet.
- *Drikkevann.* Mulige negative konsekvenser for drikkevannsforsyningen på Åkre og Haram er ikke tilfredsstillende utredet. Oljelekkasje fra turbinene kan få katastrofale følger. Det stilles som krav at utbygger har oversikt over drikkevannskilder før det iverksettes anleggsarbeid.
- *Nasjonal ramme.* Aksjonsgruppa peker på at Haramsøy ikke er en del av de 13 områdene som er utpekt i forbindelse med nasjonal ramme for vindkraft og at deler av vindkraftverket og adkomstveien ligger innenfor områder som er ekskludert i kartløsningen til nasjonal ramme. De er kritiske til at konsesjonen ble forlenget med ett år når langsiktige planer ekskluderer Haram kommune som aktuelt utbyggingsområde. Aksjonsgruppa mener vindkraftverket må settes på vent inntil nasjonal ramme er behandlet i stortinget.
- *Reduserte boligpriser.* Aksjonsgruppa mener vindkraftverket vil føre til reduserte boligpriser på Ulla, Flemsøy og Lepsøy (trolig 50 % reduksjon). Hele Ulla blir liggende i gul støysone (45-55 dB) som i praksis vil gi byggeforbud på hele Ulla. Sammen med fraflytting vil det kunne føre til at bygdesamfunnet dør ut, og kulturlandskap og bygninger vil forfalle. Det bemerkes at det er kun grunneiere og ikke naboer som får kompensasjon for utbyggingen.

Johanne Rogne (01.09.2019) klager på MTA- og detaljplanvedtaket. Rogne begrunner klagen med at det er manglende kunnskapsgrunnlag i saksbehandling og vedtak, ettersom konsekvensutredningen er gammel (2004) og NVE ikke har brukt ny, oppdatert kunnskap der det er tilgjengelig (fakta grunnlag fra nasjonal ramme). Dette blir nærmere beskrevet under. Selv om det er positivt med færre turbiner, mener Rogne dette argumentet blir fremma for mye i NVE sitt vedtak, da det fortsatt er mange negative konsekvenser.

Rogne viser til turbinene ved naturreservatet, og refererer til Miljødirektoratets skriv i Nasjonal ramme for vindkraft (fakta grunnlag fugl, s. 6-7); «*Lokalisering av vindkraftverk i kystnære områder eller til havs, nær land vil derfor kunne innebære betydelig kollisjonsfare for mange arter. Spesielt for migrerende sjøfugl poengterer vi at selv små reduksjoner i overlevelse hos voksne er vist å kunne ha negativ effekt for arters bestandsutvikling.*» Rogne referer også til at det i samme rapport vises til et forskningsprosjektet med havørn på Smøla som har vist at vindkraftverk er forventet å gi en fortrengeeffekt for hekkende havørn, og at en bør jobbe for å legge vindmøller utenom områder med skrenter der det er "hangvind", siden dette er ei felle for fugler (fakta grunnlag fugl, s. 17 og 24). Rogne mener at det vil være vanskelig for konsesjonær å oppfylle vilkåret fra NVE om å registrere fugl som dør av turbinen ved naturreservatet, da mindre fugl raskt blir plukka opp av større fugler og at mange fugler vil falle ned på steder det er vanskelig å komme til. Rogne mener en i større grad bør vektlegge «føre var»-prinsippet enn NVE har gjort i vedtak om detaljplan og MTA.

Rogne viser også til at NVE i godkjenning av MTA- og detaljplan skriver at «*virkningene vindkraftverket vil ha på flaggermus er usikre*». I naturmangfoldlova §8 står det at «*offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger.*» Når det er usikkert hvilken virkning vindturbiner vil ha på flaggermus, mener Rogne dette bør undersøkes nærmere før utbygging starter, ikke etterpå. Rogne mener det vil være utfordrende å finne/registrere flaggermus som drepes av turbinene, ettersom andre dyr kan ta døde flaggermus før en rekk å registrere dem. I likhet som for fugl vil det flere steder ikke være mulig å søke etter døde flaggermus pga. bratt terreng. Rogne mener det i nasjonal ramme, er oppdatert informasjon som verken konsesjon, MTA-detaljplan eller godkjenning av MTA-detaljplan har tatt hensyn til, og referer til fakta grunnlag for flaggermus (s. 2); «*Vindkraftutbygging i høyereliggende*

arealer som ligger nært dype fjorder/daler og på øyer/odder ut mot havet vil som utgangspunkt innebære høy konflikt." Rogne mener slik ny kunnskap bør ligge til grunn for behandling av bygging av vindkraftanlegg, og ikke konsekvensutredning fra 2004, der flaggermus for ikke var nevnt. Rogne mener det er kritikkverdig at NVE ikke har brukt oppdatert kunnskap da MTA-detaljplanen ble godkjent. Å telle hvor mange flaggermus som dør etter at anlegget er satt i drift, mener Rogne er i strid med §8 og §9 i naturmangfoldsloven om "føre var"-prinsippet.

Ettersom godkjenning av MTA- og detaljplan er gitt med såpass mange vilkår, mener Rogne det er et bilde på manglende kunnskapsgrunnlag og at området ikke er egnet for vindkraft. Rogne avslutter med å vise til at området ikke er inkludert i nasjonal ramme for vindkraft, og at området er registrert med sterke eksklusjoner (området er ekstra viktig å verne mot utbygging).

Guttorm Ulla (11.09.2019) klager på MTA -og detaljplanvedtaket. Klagen begrunnes med følgende:

- Endring av forutsetninger siden 2009 vedrørende omfang av naturinngrep og størrelsen på turbinene. Dette i seg selv burde være nok til å stanse utbyggingen, fordi reglene om avstand til vei og bebyggelse tilsier at vindturbiner ikke får plass på Haramsfjellet.
- Dette er et område med store verneinteresser.
- Konsekvenser for dyre-, fugle- og planteliv
- Støyforurensning og andre negative konsekvenser for beboere
- Tap av verdi for eiendom
- Visuelle virkninger med store turbiner
- Det går en bølge av motstand over hele landet når folk oppdager konsekvensene av slike gigantiske prosjekt i urørt natur.

Herbjørg Karin Longva (13.09.2019) klager på vedtak om vindkraftverk på Haramsfjellet. Klagen begrunnes med følgende:

- At vindkraftverk rett ovenfor Ulla vil ødelegge et vernet, gammelt og tradisjonsrikt fiskevær.
- Planleggingen har pågått i 21 år uten at de som har eiendommer på Ulla visste noe om dette før de mottok brev fra NVE 11.04.2019.
- Vindkraftverket vil drepe fugler, ødelegge naturmangfold, lage sår og ødelegge vegetasjon i unikt kystlandskap
- Vindkraftverket er helseskadelig som følge av iskast, skyggekast og støy på grunn av kort avstand til bebyggelse.
- Haram kommune har enstemmig gått imot at det bygges vindkraftverk på Haramsfjellet
- Dette handler om å ta vare på urørte naturverdier og om å stoppe ei utvikling der spekulanter gjør profitt på natur. Her gjelder det å stoppe ei rasering som i ettertid vil framstå som et skammens arr i vårt landskap.

Steinar Åkre (12.09.2019) er forundret over at NVE har godkjent detalj- og MTA-planen fordi mange forhold har endret seg siden vindkraftverket ble gitt konsesjon for første gang. Ny kunnskap etter at konsesjonen ble gitt burde vært hensyntatt. Det bemerkes at det nå blir større turbiner og han er bekymret over nærheten til bebyggelse. Det påpekes at Haramsfjellet er for lite og uegnet for et slikt anlegg. Det anføres følgende ulemper: uholdbar støy på Ulla, iskast opptil 700 meter, ødelagt turområde på fjellet, Ulla med verna bebyggelse vil bli avfolket på kort sikt, verditap på eiendommene om tiltaket bygges, Nordøyvegen er 410 m unna – hva med sikkerheten for de som ferdes på veien, skyggekastproblematikk og lysmerking, turbin nær grensen for naturreservat (fugl), ny veileder etter at ny kunnskap om støy foreligger (lavfrekvent støy), rasering av natur ved vegbygging med skjæringer og fyllinger, ekstreme vindforhold og fare for havari, fare for forurensning av drikkevannskilden som er grunnvann sør på øya, mikroplast forurensere pga. forvitring av rotor. Åkre mener at NVE ikke har

lyttet til lokalbefolkningen og kommunestyret; frustrasjon blant de direkte berørte. Åkre ber om at konsesjonen blir tatt opp på nytt pga. vesentlige endrede forutsetninger.

Staale Leif Aasebø og Jorunn Ulstein Fjørtoft (16.09.2019) anfører i klagen at vindkraftverket kommer for nært boliger og svært sjenerende for folk på Ulla og Ullahammeren, og mener det vil bli stygge inngrep i naturen og få virkninger for fuglelivet,

Åsmund Ulla og Grethe Flem Ulla (15.09.2019) klager på NVEs godkjenning av detalj- og MTA-planen. Spesielt er støy fra turbinene nær bebyggelse trukket frem som klagegrunn. De er bekymret for helsevirkninger og verditap for eiendommen deres. De påpeker at vindkraftverket vil rasere Ullahammeren og rekreasjonsmulighetene i nærområdet.

Hildegunn og Peder Ulla (16.09.2019) klager på NVEs vedtak av detalj- og MTA-planen med bakgrunn av støy- og skyggekastvirkninger, irriterende lysvirkninger, virkninger for verna kulturlandskapet, gammel konsesjon og tiltaket må behandles på nytt, virkninger for fuglelivet/ lavt vingesveip og nærhet til naturreservatet, ber om utredning av virkninger for ombrogen myr. Videre påpeker de at fjellet er eneste turområde og vil benytte dette også i iskastperioder. De føler seg overkjørt og anmoder avslutningsvis om at Olje- og energidepartementet stopper vindkraftutbygging på Haramsfjellet.

Stig Henning Fjørtoft (16.09.2019) er eier av gnr. 10/bnr. 47 og anmoder Olje- og energidepartementet om å trekke detalj- og MTA-planen og konsesjonsendring for vindkraftverket som NVE har godkjent. Eiendommen blir berørt av tiltaket og de har derfor rettslig klageinteresse. De anfører som klagegrunner:

- tiltaket vil beslaglegge tilgjengelig natur som turområde
- tiltaket kommer i konflikt med kystlandskap av høy nasjonal verdi og ligger tett inntil verneområde
- hekkende og trekkende fugl i og rundt planområdet
- konsesjonen ble gitt av NVE i 2008 og burde blitt behandlet etter nye retningslinjer og krav om ny konsekvensutredning
- er bekymret for at de blir skadelidende av støy, infralyd og skyggekast i tillegg til "forsøpling" av et fredelig og vakkert landskap. Videre frykter de problem med TV-signal og verdireduksjon på eiendommen.

Randi Kjærstad Hagerup og Beate Kjærstad (18.09.2019) klager på planlagt oppstart av anleggsarbeid på Haramsfjellet. De anfører at de positive ringvirkningene av Nordøyveien vil motvirkes av vindkraftverket (tilflytting/lokalturisme), og at tiltaket vil bli ødeleggende for friluftsliv; idrettslaget har etablert og vedlikeholdt turstier mm. Videre er de bekymret for fuglelivet, fuglereservatet og arter som er rødlistet. De bemerker for øvrig at fylkesmannen mener at konsesjonssaken bør behandles på nytt, at NVE ikke har inkludert Haramsøy i nasjonal ramme og har frarådet å sette opp turbiner på fjellrygger.

Anita Myklebust Ulla (18.09.2019) klager med utgangspunkt i at Ulla er en idyll med urørt natur, ro og rekreasjon. Dette er verdier som må bevares slik at leve- og boforhold forblir gode!

Ulla Skulehus v/ styreleder Knut Hallvard Ulla (18.09.2019) mener Ulla Skulehus (US) har rettslig klageinteresse, og at Skulehuset har stor økonomisk og kulturell verdi. Det anføres at det er første gang at US har fått informasjon om vindkraftverket og har derfor ikke fått noen påvirkning på prosessen og vedtaket som er fattet. Det påpekes at dette er et brudd på forvaltningsloven §17, og at detalj- og MTA-planen må ut på ny høring. Konkrete ulemper som anføres fra US er: vindkraftverket ligger for nær bebyggelse, vil gi uakseptabel støy/infralyd, forstyrrende skyggekast, forstyrrende lysmerking og vil ødelegge for det samla kulturbildet på Ulla.

Knut Hallvard Ulla (20.09.2019) er eier av gnr/bnr 10/70 på Haram. Ulla klager på godkjent MTA- og detaljplan og anmoder NVE om fatte vedtak om oppsettende virkning.

Ulla begrunner klagen med at hans nybygg fra 2014 vil reduseres i verdi. Det vises til at verdireduksjon andre steder i landet er på 50%.

Ulla viser til Haram Kraft sine kommentarer til høring (av 06.06.2019) hvor Haram Kraft definerer rettighetshavere til grunneiere og andre som har rettigheter på grunneiendommene i vindkraftverkets planområdet. Ulla mener Haram Kraft umyndiggjør naboer til kraftverket, vel 500 meter fra nærmeste turbin. Ulla mener dette er provoserende og respektløst.

Ulla mener det er brudd på forvaltningslovens §17; berørte parter skal ha anledning til å uttale seg. Ulla mener dette gjelder hele konsesjonsprosessen, ikke bare MTA/detaljplan. Aksjonsgruppa mener vindkraftverket vil føre til reduserte boligpriser på Ulla, Flemsøy og Lepsøy (trolig 50 % reduksjon). Hele Ulla blir liggende i gul støysone (45-55 dB) som i praksis vil gi byggeforbud på hele Ulla, og sammen med fraflytting vil det kunne føre til at bygdesamfunnet dør ut. Da vil ikke kulturlandskap og bygninger forfalle. Det bemerkes at det er kun grunneiere og ikke naboer som får kompensasjon for utbyggingen. Ulla ble ikke orientert om konsesjonsforlengelse, og det er kun tilfeldig at han fikk vite at Haram Kraft hadde planer om å realisere prosjektet.

Ulla viser til at Haram Kraft har varslet byggestart 01.10.2019. Ulla anmoder om oppsettende virkning, med følgende begrunnelse:

1. I NVE sin godkjenning går det fram at konsesjonsområdet er utvidet ved turbin nr 2. Dette krever ny konsesjonsbehandling. Det er ikke gitt dispensasjon fra LNF-område fra Haram kommune sin side. Hvordan kan NVE godkjenne oppstart av anleggsarbeidet når dette kravet ikke er oppfylt?
2. I NVE sin godkjenning går det fram at kartlegging av drikkevannskilder på Haramsøy ikke er gjort, og at det skal lages en plan med tiltak som skal forelegges Mattilsynet. Hvordan kan NVE godkjenne oppstart av anleggsarbeidet når dette kravet ikke er oppfylt?

Ulla viser for øvrig til klagen fra foreningen «Nei til vindkraft på Haramsøy».

Andreas Ulla (20.09.2019) klager på NVEs vedtak om detalj- og MTA-plan med utgangspunkt i hans brev av 3. mai 2019 om at Næringsdrift Ulla ikke er hensyntatt/behandlet. Han mener dette medfører verdiforringelse av eiendommer og næringsdrift innen naturopplevelse ved utbygging av vindkraftverket.

Lars Ulla (19.09.2019) er eier av eiendommen gnr.10 bnr. 41, Ullahammaren 34. Ulla klager på godkjenning av Detaljplan/MTA med følgende begrunnelse:

- *Saksbehandlingsfeil:* Ulla mener det er begått saksbehandlingsfeil ettersom han som beboer på Ulla ikke har vært skriftlig orientert fra hverken NVE eller Haram Kraft i løpet av konsesjonsbehandlingen. Han stiller spørsmål ved om det er i strid med forvaltningsloven at tiltakshaver har sendt NVE nye rapporter etter høringsfristen av MTA/detaljplan som han ikke har fått anledning til å uttale seg til. Som eksempel viser Ulla til at iskast-rapporter ikke er sendt på høring. Ulla fremholder at konsesjonsspørsmålet bør behandles på nytt med ny konsekvensutredning.
- *Støy/Iskast:* NVE har ikke lagt «Veileder til retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442)» til grunn i vurderinger av støy og han peker på at avstanden fra turbin til hus i så fall skulle vært 800-1000 meter. Videre uttrykker han bekymring for de negative helsevirkningene av infralyd og mener NVE bagatelliserer både infralyd og faren for iskast fra turbinene på Nordøyvegen og for turgåere.

- *Skyggekast/visuell forurensning:* Ulla anfører at skyggekast fra vindkraftverket vil bli en stor belastning for alle på Haramsøy, Flemsøy/Skuløy og Lepsøy, og spesielt for de som bor på Ulla. Videre fremholder han at lysmerking av turbinene vil forårsake stress og han mener visualiseringene av vindkraftverket gir inntrykk av at turbinene er mindre enn de i virkeligheten vil bli.
- *Natur:* Ulla påpeker at kunnskapsgrunnlaget er for gammelt og at konsekvensutredninga fra 2004 burde vært gjennomført på nytt. Han peker spesielt på at det er tatt i bruk gammel kunnskap i vurderingen av virkningene vindkraftverket vil ha for fugl og viser til at det er flere verneområder i nærheten av tiltaket. Han nevner også at øyrekken er en viktig rute for trekkfugl. Han savner bedre utredninger av konsekvenser av turbinhavari, forurensning fra mikroplast fra vingene, oljelekkasje, forurensning av drikkevann og en plan for destruering av turbinkomponenter.
- *Kultur:* Han stiller spørsmål ved hvordan de mange gamle kulturminnene på Ulla vil bli ivarettatt når folk flytter fra Ulla som følge av vindkraftverket.
- *Verditap av eiendom:* Ulla hevder at huseiere på stedet Ulla vil lide et verditap på bortimot 30 millioner kroner og stiller spørsmål om hvem som skal dekke dette.
- *Kraftforsyning og negative virkninger for lokalsamfunn:* Ulla påpeker at det er overskudd av kraft i Norge/Midt-Norge. Han er kritisk til at tiltaket vil legge til rette for eksport av strøm ut av landet og at det vil gi en betydelig økonomisk gevinst til noen få, mens lokalbefolkningen på Haramsøy står igjen med økonomisk tap som følge av verditap av sine eiendommer, tap av natur og tap av viktig kultur. Han kan ikke se noen positive virkninger av vindkraftverket på Haramsøy og Ulla oppfordrer på det sterkeste at utbyggingen stanses.
- *Oppsettende virkning av klage:* Ulla ber om at Olje- og energidepartementet stanser utbyggingen inntil klagesaken er avgjort.

Ottar Ulla og Åse Otterholm (18.09.2019) er eiere av gnr. 10 bnr. 37 på Ulla og klager på vedtak om godkjenning av detaljplan/MTA på følgende grunnlag:

- Ulla og Otterholm mener at den økonomiske verdien og bruksverdien på deres eiendom vil bli kraftig redusert som følge av etablering av vindkraftverk på Haramsfjellet.
- Det er et brudd på konsesjonsvilkårene at de som rettighetshavere ikke har fått nødvendig informasjon om utbyggingen av vindkraftverket underveis og at de dermed ikke er hensyntatt, og at fristen for høring av MTA/Detaljplan er for kort.
- Vindkraftverket har endret seg så mye (større vindturbiner) fra det som fikk konsesjon at det bør gjennomføres en ny konsesjonsprosess med ny konsekvensutredning.
- De viser til veileder fra Miljødirektoratet M-128 fra 2014 som legger til grunn en avstand fra turbin til bebyggelse på 800-1000 meter, og påpeker at på Haramsøy vil turbinene plasseres så nært som 460 meter fra nærmeste bebyggelse. De mener de offisielle kravene til avstand må oppfylles.
- Støy fra vindkraftverket, både hørbar lyd og infralyd, vil ha store negative konsekvenser for folks helse og dette må utredes nærmere i ny konsekvensutredning. Ulla/Otterholm mener beregningene av hvilke hus som ligger innenfor og utenfor støysone er lite troverdig og krever nye beregninger utført av en annen instans enn de som utførte beregningene som foreligger. De er også bekymret for faren for liv og helse som følge av iskast fra turbinene, spesielt for Ulla og Nordøyveien som ligger 410 meter (fjellskråning) fra turbin 4. Vindforholdene vil forsterke faren og de aksepterer ikke den risikoen de utsettes for. Ulla/Otterholm aksepterer heller ikke at deres hus blir utsatt for skyggekast, eller de irreversible inngrepene i naturen som veiene i det bratte terrenget vil føre til. Det kommer klart frem at de ikke aksepterer de negative virkningene for fugl, (ørn spesielt) og virkningene vindkraftverket vil ha for område som rekreasjonsområde og det at vindkraftverket vil syntes fra alle hold. Visualiseringene er

etter deres oppfatning misvisende og viser lavere turbiner enn det som er planlagt. De ber om at klagen gis oppsettende virkning, ny konsesjonsbehandling og nye konsekvensutredninger.

Brit og Marit Heggenhougen (19.09.2019) er eier av gnr. 19 bnr. 13 Ullahammaren 48 og klager på vedtak om godkjenning av Detaljplan/MTA. De oppgir at de har sterkt tilhørighet til stedet som de benytter som fritidsbolig. De uttrykker i klagen en sterk misnøye med at de ikke har vært orientert om utviklingen i prosjektet i perioden fra 2009 til 2019 da høring av MTA/Detaljplan «slo ned som en bombe». Dette mener de er grovt udemokratisk og beskrives som et «overgrep» mot folk og natur. Videre oppfattes det som negativt at Zephyr forsøker inngå avtale med en sum på 30 000 kr til de husstandene som er berørt av støy over 45 dba og de er kritiske til at støymålingene er basert på teoretiske beregninger og ikke den faktiske støyen husstandene vil utsettes for. De som bor på Ulla blir negativt påvirket av støy, infralyd, skyggekast, lys, iskast og visuelt langt over smertegrensen. Heggenhougen påpeker at vindkraftverket har ført til en uheldig splittelsen i lokalbefolkningen på øya mellom grunneiere og resten av befolkningen. De anfører i klagen at inngrepene vil være irreversible for gamle og viktige naturverdier, som feks myrområdene på plataået der turbinene vil stikke 20-30 meter ned i verdifull myr. De frykter forurensning av drikkevann og myr og mener montering og turbintransport vil innebære store naturødeleggelser. De mener vindkraftverket vil føre til en betydelig reduksjon i eiendommens bruksverdi fremover og økonomiske verdi ved eventuelt salg. Det at NVE godkjente planene dagen etter kommunens enstemmige vedtak om at de ikke ønsker vindkraft på Haramsøy og at Zephyr planlegger å starte byggearbeid før klagen er behandlet er uttrykk for «grov arroganse og skinndemokrati». Heggenhougen bemerker at det ikke lenger er kraftunderskudd i regionen eller nasjonalt og at vindkraftutbygging i sårbar natur skjer for å eksportere billig kraft til utlandet. De mener vinindustriens naturødeleggelser ikke samsvarer med regjeringens hovedmål for 2020 om blant annet å stanse tap av biologisk mangfold/økosystemer og bevaring av klodens livsvariasjon.

Ullahytter v/Terje Tvedt (19.09.2019). Ullahytter er et regulert hyttfelt (16 hyttetomter), bestående av eiendommene gnr/bnr 10/72,73, nord for turbin 4 og 5. Feltet ligger på Vålhaugen, mellom 490 – 550 meter fra nærmeste turbin. Tvedt begrunner klagen med følgende:

- Manglende medvirkning. Tvedt påpeker at planarbeidet om hyttfelt ble kunngjort i august 2007 og reguleringsplan ble godkjent av Haram kommune i januar 2009, før endelig vedtak fra Olje- og energidepartementet til Haram vindkraftverk. Planarbeidet med reguleringsplanen ble kunngjort i 2007 og hverken NVE eller Haram Kraft fremla innsigelser til planene. Tvedt er kritisk til at Ullahytter ikke har vært involvert i planprosessen av MTA og dette er et brudd på konsesjonsvilkår og NVEs veileder.
- 13 av 16 planlagte hytter ligger innenfor gul støysone og kan ikke bygges uten spesielle tiltak. Reguleringsplan for Vålhaugen er godkjent av Haram kommune uten spesielle tiltak. Tvedt anfører i sin klage at de er uenige i NVEs vurdering om at retningslinjer for støy kun gjelder eksisterende bebyggelse og at det planlagt hyttfelt på Vålhaugen som må tilpasse seg virkninger fra vindkraftverket. Tvedt peker på at det ikke forelå opplysninger om at Vålhaugen ble liggende i gul støysone før sommeren 2019.
- Tvedt oppfordrer OED om å ikke godkjenne MTA/Detaljplanen og at saken må konsesjonsbehandles på nytt der alle berørte parter for anledning til medvirkning.
- Ullahytter har investert millioner i prosjektet og dersom vindkraftverket blir realisert vil de kreve forhandling om erstatning fra Haram Kraft/Zephyr.

Randi Ulla Nogva og Bjørn Nogva (19.09.2019) klager på NVEs vedtak. Som huseiere på øya anser de seg selv til å ha klagerett på vedtaket. De klager fordi de mener det er fundamentalt feil å godkjenne MTA/detaljplan basert på såpass gamle og utdaterte utredninger. De mener derfor MTA må oppdateres basert på dagens kunnskap. De mener det er feil å bygge vindkraft ved verna bebyggelse og

ved et fuglereservat. De mener det ikke er tilstrekkelig å kun flytte en turbin for å unngå virkninger for miljø, støy, skyggekast og infralyd. De ønsker derfor et utfyllende svar fra NVE på dette. Avslutningsvis stiller de spørsmål til hvilke garantier NVE som myndighet gir til beboere og brukere av området.

Bendik Ulla (19.09.2019) klager på NVEs vedtak. Klager er arving av Ullhammeren 26, og anser derfor seg selv til å ha klagerett. Ulla ber om at klagen gir oppsettende virkning for tiltaket slik at tiltaket ikke igangsettes før klagebehandlingen er ferdig. Klager mener feriehuset vil synke kraftig i økonomisk- og bruksverdi. Han mener det er umoralsk å tilby betaling til bebyggelse som kan få støyvirkninger over 45 dBA. Klager mener også konsekvensene av infralyd ikke er utredet og mener dette kan få helseskadelig effekt. Videre mener klager turbinene medfører estetisk ødeleggelse og at tiltaket vil rasere naturen. Klager mener MTA-planen ikke kan godkjennes og at nye konsekvensutredninger må gjennomføres før en eventuell godkjenning.

Jarle Åkre (20.09.2019) er en av eierne av sameiet Ingeleivgarden gnr/bnr 10/55 på Ulla. Åkre klager på godkjent MTA-detaljplan da han mener forutsetningen for prosjektet har endret seg fra det ble meddelt konsesjon i 2009. Konsesjonen ble gitt til tross for at Haram sa nei til prosjektet. At konsesjonen fra 2009 ble forlenget i 2019 uten å ta hensyn til ny forskning innenfor støy/avstand til bebyggelse er skremmende. Åkre viser til undersøkelse fra lignende vindkraftanlegg viser at over 20% av befolkningen 1000 meter fra vindkraftverket er ekstremt og mye helseplager fra støy¹. Avstand fra turbiner til bebyggelse på Ulla er ca. 600 meter. Åkre mener den korte avstanden, sammen med nye opplysninger om støy, skal tilsi at prosjektet stoppes da det ikke er mulig å etablere vindkraftverk på øya med avstand på mer enn 1000 meter til bebyggelse. Åkre viser til at andre land har krav til avstand 10 ganger høyden på vindturbinene (dvs. 1500 meter for anlegget på Haramsøy).

Jarle Åkre anfører saksbehandlingsfeil, ved at eiere av eiendommer på Ulla er utelatt ved utarbeidelse av MTA. Dette begrunnes med at eiere av eiendommer på Ulla berøres av støy, skyggekast, økonomiske tap for boliger/fritidsboliger, i tillegg til at de blir fratatt et flott turområde.

Maiken Talsæte (20.09.2019) klager på godkjent MTA- og detaljplan, blant annet for manglende bruk av «føre var»-prinsipp. Talsæte mener uerstattelig kyst- og kulturlandskap og naturmangfold ofres for marginale mengder strømproduksjon. Dette i tillegg til at prosessen med konsesjon har foregått uten at lokaldemokratiet er hørt. Talsæte viser til klage fra advokat Lund & co, og ber om at NVE snur i saken.

Jørgen Åkre (20.09.2019) klager på NVEs vedtak. Klager ber NVE annullere konsesjonen og MTA-planen, da han frykter uforholdsmessige negative konsekvenser av vindkraftverket. Klager begrunner dette med flere temaer; Han mener lokaldemokratiet ikke er lyttet til, og hevder kommunen ikke har vært positiv til vindkraftverket, og viser til eksempler fra OEDs klagebehandling der kommunen var imot. Samtidig hevder klager at det foreligger manglende lokal involvering, medbestemmelse og reell medvirkning. Videre mener han at MTA ikke er basert på oppdatert kunnskap om virkningene av vindkraftverket. Han krever ny konsekvensutredning, herunder for fugl. Videre sier han det er uforståelig at et vindkraftverk kan bygges rett ved et naturreservat. Åkre mener hele bebyggelsen på Ulla vil befinne seg i gul støy-sone (45-55 dBA), og viser til at vindkraftverket burde forholde seg til oppdaterte krav til minsteavstander mellom turbin og bebyggelse. Han mener vi må lære av Tyskland som har en minsteavstand på 10 x turbinhøyde. Han mener også at vindkraftverket, spesielt turbin nummer 4, vil være totalt dominerende visuelt, samt at denne turbinen vil gi ekstreme ulemper med solblink og skyggekast. Han mener vindkraftverket vil medføre svært negative helsemessige konsekvenser som følge av støy, og mener føre-var-prinsippet må gjelde. Åkre presiserer at området før statlig plan var LNF-område. Han mener man ikke kan bygge vindkraft i LNF-områder. Videre

¹ Det er i klage ikke henvist til kilde for denne påstanden

mener han risikoen for iskast er undervurdert. Han mener veiene og anleggene vil gi irreversible inngrep, og at dette ikke må tillates. Han mener det er stor risiko for forurensning av drikkevann både fra oljeutslipp og mikroplast. Han opplyser om at det enda ikke er kartlagt private drikkevannskilder, selv om dette i følge MTA-vilkår skal legges frem før byggestart. Videre mener klager at vindkraftverket vil forringe kulturminnene på Haram og redusere opplevelsesverdien av disse. Samtidig mener han at dette vil få negative virkninger for reiseliv og turisme. Klager stiller spørsmål til om utenlandske kapitalkrefter skal styre norsk kraftproduksjon når de har kjøpt vindkraftverket. Klager mener at naturen ofres til utenlandske kapitalkrefter men at dette medfører ulemper for lokalbefolkningen. Han mener vindkraftverket ødelegger identiteten til de som bor på Haram. Klager mener prosjektet ikke kan realiseres når området ligger utenfor nasjonal ramme for vindkraft.

Wencke Iversen Ulla, Maria Bergljot Ulla og Eva Ruth Ulla (20.09.2019) klager på NVEs vedtak. De mener de har klagerett ettersom de er eiere og innehavere av tinglyst bruksrett til deres fritidsbolig på Ullahammeren, Gårdsnr. 10/6 Bruksnr.6. Klagere hevder verdien på eiendommer i nærheten av vindkraftverk kan reduseres med inntil 45%. I tillegg reduseres bruksverdien. De mener det er en saksbehandlingsfeil at de er blitt holdt unna viktig informasjon og ikke gitt tilstrekkelig anledning til å sette seg inn i sakens dokumenter. De viser videre til en rapport utarbeidet av NIBIO som beskriver at Haramsøy har høy verdi for biologisk mangfold. De mener tiltaket medfører sterkt negative og irreversible konsekvenser, og hevder det ikke går an å tilbakeføre området til sin naturlige tilstand selv om dette står som et vilkår. Videre siterer klagerne anleggskonsesjonen der det står at «plan for miljøoppfølgingsprogram for fugl skal oversendes og godkjennes av NVE i god tid før anleggsstart slik at nødvendige forundersøkelser kan gjennomføres». Klagere skriver at planen ikke foreligger eller er godkjent av NVE, og mener derfor konsesjonsvilkåret er brutt. De avslutter med å anmode NVE om å trekke konsesjonen på grunnlag av utilstrekkelig arbeid for å beskytte de utrydningstruede artene. De mener klagen må få oppsettende virkning.

Ragnhild Flem og Eivind Bernstein (21.09.2019) har klaget på NVEs vedtak om godkjenning av detalj- og MTA-plan for Haram vindkraftverk. Klagerne påpeker at lys-, støy- og skyggekastvirkninger for friluftsområder helt ut til Kvernholmen fyr, og beskriver kvalitetene på øya slik de opplever det. De mener at tiltaket vil gjøre øya mindre og at det er sannsynlig at områdene ikke lenger kan brukes til friluftsliv. Videre hevdes det at boligverdiene er lave og kan synke med kanskje 50%, og at fraflytting vil bli en økonomisk belastning. Nordøyvegen kan bli en fraflyttingsveg. Klagerne mener at det er en mangel at det ikke er krevd utredning av eksponering av infralyd, og viser til dr. Alvares-Pereira. Videre påpeker de at støyvirkninger for den spesielle topografien på Haramsøy og at uavhengige instanser må vurdere støyvirkningene. Vegen opp på fjellet fra Håneset er svært bratt, og de mener at den bratte fjellsiden blir en enste stor vegfylling som blir et skjemmende og irreversibelt inngrep. De kommenterer de visuelle virkningene som skjemmende. Avslutningsvis påpekes at oppadgående luftstrømmer kan medføre at bla. rovfugler kan kolliderer med turbinvingene og bli drept.

Erling Flem (21.09.2019) har i kraftfulle ordelag gått sterkt imot prosjektet på Haramsfjellet. Han har vedlagt et dikt av sin mor: «Helsing til Øyfolket».

Birgit Oline Kjerstad, Styreleder for Nei til Vindkraftverk på Haramsøya (13.09.2019) har i brev til Fylkesmannen i Møre og Romsdal pekt på momenter som er viktige for vurdering av klage på NVEs vedtak av detalj- og MTA-planen. Vi refererer fra brevet kun det som er nye momenter som Kjerstad mener har kommet frem og er relevante klagegrunner for detalj- og MTA-planen. Hun mener at den lave sveipehøyden vil gjøre arter som sanglerke kollisjonsutsatt. Sanglerke er tallrike på Haramsøy og rødlistet. Hun foreslår å flytte vegen på den terrengdekkende myra for å unngå rødlistet vegetasjon (strandmarihand og gullprikklav) på Hestvollan. Videre påpekes at registrering av alle drepte fugler krever daglige systematiske søk med hund, og at kollisjonsdrepte fugl kan havne i utilgjengelig terreng for turbiner som ligger nærmere enn 100 m fra fjellskrenter.